

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

**En undersökning av stavning i nationella prov i svenska
som andraspråk för åk 9**

Sara Frenneson

Läroarbetsintegrerat examensarbete, 10 poäng

Svenska som andraspråk, SIS300

Vårterminen 2007

Handledare: Anders-Börje Andersson

Examinator: Roger Källström

Sammandrag

I denna uppsats undersöks stavfel i 43 nationella prov i svenska som andraspråk skrivna av elever i åk 9. Stavfelen har delats in i tre huvudkategorier; ortografi, ordbildning och stavfel som beror på brist på grammatiska kunskaper. Syftet med uppsatsen är att titta på vilka typer av stavfel som är vanligast förekommande i de undersökta uppsatserna. Jag kommer också att titta på antal stavfel i relation till uppsatsernas betyg och skillnaden mellan flickor och pojkar.

De resultat jag får fram visar att flest stavfel görs i kategorin ortografi där tillägg eller utelämnande av bokstav är den absolut största underkategorin. Vad gäller ordbildning är felaktiga sarskrivningar de vanligaste felen. När det kommer till stavfel som kan kopplas till elevens grammatiska svårigheter återfinns de flesta felen inom kategorin kongruens. Ser man på skillnaden mellan flickor och pojkar är det något förvånande flickorna som står för den största andelen fel. Tittar man på antalet stavfel i relation till betyg så är det ingen större skillnad om man bara räknar antalet fel. Räknar man däremot ut antal fel per sida ser man att flest fel finns i uppsatser med betyget IG medan uppsatser med betyget MVG innehåller det minsta felantalet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Bakgrund	1
1.2. Syfte	1
2. Tidigare forskning	2
2.1. Rättstavning och elevers stavningsutveckling	2
2.2. Särskrivning och sammanskrivning	6
2.3. Andraspråkslevers skrivande	7
3. Material och metod	8
3.1. Material och urval	8
3.2. Nationella prov	9
3.3. Metod	10
3.4. Typer av fel	10
3.4.1. <i>Ortografi</i>	10
3.4.1.1. <i>Dubbelteckning</i>	11
3.4.1.2. <i>Omkastning</i>	11
3.4.1.3. <i>Tillägg eller utelämnande av bokstav</i>	11
3.4.1.4. <i>Felaktig vokal</i>	11
3.4.1.5. <i>Felaktig konsonant</i>	12
3.4.1.6. <i>Övrigt</i>	12
3.4.2. <i>Ordbildning</i>	12
3.4.2.1. <i>Felaktig sär- eller sammanskrivning</i>	12
3.4.2.2. <i>Egna ord</i>	12
3.4.3. <i>Grammatiska fel</i>	13
3.4.3.1. <i>Kongruens</i>	13
3.4.3.2. <i>Övrig böjning</i>	13
3.4.3.3. <i>De/dem</i>	13
4. Resultat och analys	14
4.1. Inledning	14
4.2. Ortografi	16
4.2.1. <i>Dubbelteckning</i>	17
4.2.3. <i>Omkastning</i>	18
4.2.3. <i>Tillägg eller utelämnande av bokstav</i>	18
4.2.4. <i>Felaktig vokal</i>	19
4.2.5. <i>Felaktig konsonant</i>	21
4.3. Ordbildning	23

<i>4.3.1. Felaktig sär- eller sammanskrivning</i>	23
<i>4.3.2. Egna ord</i>	24
4.4. Grammatiska fel	25
<i>4.4.1. Kongruens</i>	26
<i>4.4.2. Övrig böjning</i>	27
<i>4.4.3. De/dem</i>	27
5. Avslutande diskussion	30

Referenser

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Det är med enstaka ord som de första försöken att lära in ett främmande språk tar form. Ordet är en av språkets minsta beståndsdelar och den som behärskar ett språk på modersmålsnivå behärskar runt tiotusentals ord aktivt (Malmgren 1994:7). Inberäknat i begreppet ”att behärska ett ord aktivt” ligger att kunna stava ordet rätt. Vad krävs då för att en person som lär sig svenska som ett andraspråk inte bara skall kunna använda ordet i rätt sammanhang men också kunna stava ordet rätt?

I kursplanen för Svenska som andraspråk för åk 9 kan man bland annat läsa att eleven skall ”kunna skriva olika sorters texter så att innehållet framgår tydligt och med en sådan språkriktighet som syftet med skrivandet kräver” (www.skolverket.se). Vad man menar med språkriktighet framgår inte helt klart och i övrigt står det inte mycket om de formella aspekterna på elevers skrivande utan fokus ligger snarare på förmågan att kunna uttrycka sig och att kunna använda språket i olika situationer. Tänker man däremot på hur det ser ut utanför skolans värld bedöms ofta en text efter hur väl personen som har skrivit den stavar. Överallt finns språkpoliser som är snabba att döma ut texter med mycket stavfel. Har man ett annat modersmål än svenska har man självklart svårare att stava rätt än någon som har svenska som modersmål med tanke på att många språk är uppbyggda på ett annat sätt med andra vokal- och konsonantsystem än vad svenskan har. Jag tyckte därför att det skulle vara intressant att, med utgångspunkt i de nationella proven i Svenska som andraspråk för åk 9, undersöka ordrelaterade fel som stavning och särskrivning för att se i hur stor utsträckning sådana fel förekommer.

1.2. Syfte

Syftet med denna undersökning är att, utifrån 43 nationella prov i Svenska som andraspråk i åk 9, se hur vanligt förekommande fel rörande ortografi, ordbildning och stavfel som beror på brist på grammatiska kunskaper är. Vidare vill jag även se vilka typer av ortografiska fel, ordbildningsfel och s.k. grammatiska fel som är vanligast förekommande i det material jag har som underlag för min undersökning. Jag kommer också att titta på antalet stavfel i relation till uppsatsernas betyg och skillnaden mellan flickor och pojkar.

Med utgångspunkt i de resultat min undersökning ger kommer jag även att föra en diskussion kring varför situationen ser ut som den gör och vad man som lärare bör tänka på i sin undervisning för att komma till rätta med de problem som finns.

2. Tidigare forskning

I följande kapitel kommer jag att presentera en översikt över den forskning som gjorts kring elevers skrivande som jag anser vara relevant för min undersökning. Jag kommer att ta upp forskning rörande stavning och särskrivning/sammanskrivning och forskning som specifikt berör andraspråkselevers skrivande.

2.1. Rättstavning och elevers stavningsutveckling

Att skolan lägger stor vikt vid och ägnar mycket tid åt rättstavning är ett faktum (Nauclér 1989:197). Vissa anser att för mycket arbete läggs på denna del av språkundervisningen medan andra anser att det är av största vikt att alla elever lär sig stava så bra som möjligt. Kerstin Nauclér diskuterar i sin artikel *Hur utvecklas stavningsförmågan under skoltiden* bland annat hur man kan göra rättstavningsundervisningen så effektiv som möjligt (Nauclér 1989:197). Hon tar även upp förekomsten av olika typer av stavfel och anledningen till att elever gör dessa fel. Nauclér menar att den som skriver med alfabetisk ortografi dels ”måste vara medveten om att orden består av språkljud samt kunna identifiera dem”, dels ”kunna känna till orden riktiga form (ordkunskap)” och dels ”kunna enkla ljud – bokstavsregler” (Nauclér 1989:201). Utöver detta menar hon att man för att klara svenskans ortografi behöver kunskap om svenskans stavningskonventioner som

- dels är fonologiskt baserade, dvs ger regler för hur språkljuden skall återges med bokstäver beroende på vilken position de har i ordet och vilka de omgivande språkljuden är
- dels morfologiskt baserade, dvs stavningsreglerna beaktar morfemens identitet, vilket förutsätter grammatisk och lexikalisk medvetenhet.

(Nauclér 1989:201)

För att bli en bra stavare måste man alltså enligt Naucér ha kunskap om både de fonologiska, de morfologiska och de lexikaliska konventionerna. De fonologiska konventionerna utgör från grafemen och uttalet av ordet. Stavar man t.ex. *sked* som *sjed* skulle man bryta mot en fonologisk konvention. Detta   r dock ett fonologiskt acceptabelt stavfel till skillnad från att t.ex. stava *sked* som *sed* vilket skulle vara fonologiskt oacceptabelt eftersom skribenten då inte har gjort en korrekt ljudanalys av ordet då det f  r ett annorlunda uttal med denna stavning. Ett brott mot de morfologiska konventionerna g  r man då man inte är uppmärksam på ett ords identitet. Ett exempel på detta kan vara att man stavar t.ex. *gatukorsning* som *gatakorsning* eftersom man inte har kunskap om att stavningsreglerna f  r ett ord kan variera beroende på dess böjning eller sammansättning. De lexikaliska konventionerna har att göra med stavningen av ett specifikt ord. Eleven kan ha kunskap om de fonologiska och morfologiska stavningskonventionerna men ändå brista i kunskap när det kommer till enskilda ord. Att t.ex. stava *cykel* som *sykel* skulle kunna vara ett brott mot de lexikaliska stavningskonventionerna.

Nauc  rs forskning visar på att ju längre elever kommer i sin språkutveckling desto färre fonetiskt oacceptabla stavfel g  r de (1989:215). De stavningsregler som direkt speglar ordens ljudstruktur lär man sig tidigt i utvecklingen medan de morfologiska och lexikaliska reglerna tar mycket lång tid att lära sig och   r regler som vi upptäcker genom hela livet i samband med att vi lär oss nya ord (Naucér 1989:215).

Lars Melin tar i sin artikel *L  s- och skrivsvårigheter* (1989) upp r  ttstavningsproblem och menar att dessa ofta har samma orsaker som l  sproblemen. Han härrör problemen till att:

- den som l  ser lite, med låg hastighet och dålig läsförståelse, blir mindre förtrogen med skriftkonventionerna och g  r därför fler fel.
- den som har läsproblem av visuell natur förlitar sig för mycket på fonem-grafem-samband och skriver fonematiskt, t ex j  r och j  lpa.
- den som har läsproblem av auditiv natur g  r – precis som vid l  sningen – förväxlingar mellan bokstäver med likartat ljudv  rde, t ex k och g, d och t.

Han g  r också gallringar och andra förenklingar.

(Melin 1989:150f)

Melin menar att många av de r  ttstavningsproblem som finns bland elever kan skyllas på svenskans komplicerade skrivkonventioner. V  rt skriftsystem bygger på att skribenten f  r ta på sig ett merarbete för att

underlätta för läsaren genom att följa alla de regler som gör att läsaren kan förlita sig på texten och inte behöva anpassa sig till varje skribent och till varje text (Melin 1989:151). Den största delen av de fel som går att hitta i elevtexter innebär brott mot skrivkonventionerna. Detta betyder att sättet eleven skriver på är rimligt men stämmer inte med vad konventionerna menar vara rätt (Melin 1989:152). Melin räknar därefter upp sex olika feltyper som är de som dominerar i elevers texter. Den första feltypen är teckenfel som bland annat innefattar särskrivning och brott mot reglerna för stor och lite bokstav. Nästa feltyp är dubbelteckning som Melin menar är det vanligast felet i elevtexter. Därefter följer obetonad vokal – att eleven istället för turnering skriver tyrnering. Skillnaden mellan näraliggande vokaler i obetonad ställning är i det närmaste obefintlig varvid sådana fel inte är svåra att förklara. Den fjärde feltypen är morfemkänedom, vilket Melin förklarar vara mer ett ordfel än ett stavfel. Exempel på fel där eleven har gjort en bristande ordanalys är *vackmästare* (vaktmästare) och *agas* (avgas). Den femte feltypen är fel rörande speciella konsonantkombinationer som t.ex. <ng>, <skj>, <sch> och <hj>. Den sjätte och sista feltypen som Melin tar upp är hyperkorrekt stavning. Dessa uppstår då eleven försöker kompensera sina stavfel genom att tänka på vissa regler som då kan användas för flitigt och istället resultera i felstavningar. Exempelvis kanske eleven dubbeltecknar även då detta är fel eller låter <g> ersätta <j> även framför bakre vokal (Melin 1989:152).

Helena Andersson har i sin uppsats *Svenska som första- och andraspråk – en jämförande studie av texter från skolår 9* (2002) med ett avsnitt som behandlar stav- och skrivfel. Hon har jämfört texter skrivna av elever med svenska som andraspråk och texter skrivna av elever med svenska som modersmål. Hon kom i sin studie fram till att andelen stavfel är mycket högre bland elever med svenska som andraspråk vilket hon menar antagligen beror på att den ibland mycket komplicerade svenska stavningen tar tid att lära in för elever som inte har svenska som sitt modersmål (Andersson 2002:26). Även Andersson har gjort en indelning av de stavfel som hon har identifierat i texterna. Hon ville se om det var något speciellt fenomen i svenskans stavning som verkade vara svårare för andraspråkslärare att behärska. Hon har delat upp felen i sju olika kategorier; *felaktig sär- eller sammanskrivning, tillägg eller utelämnande av bokstav, felaktigt dubbel- eller enkeltecknad konsonant, utbyte av bokstav, två eller flera fel i samma ord, felaktigt använd versal eller gemen och felaktigt tecknat konsonantljud* (Andersson 2002:27). Hennes studie visade att andraspråkseleverna gjorde fler fel än elever med svenska som

modersmål främst vid tre av de sju kategorierna. Dessa tre kategorier var *utbyte av bokstav, två eller flera fel i samma ord* och *felaktigt tecknat konsonantljud* (Andersson 2002:28). Störst skillnad i felfrekvensen mellan andraspråkslever och elever med svenska som modersmål var det i kategorin *två eller flera fel i samma ord*. De felaktigt stavade orden är dock i de allra flesta fall ljudenligt tecknade och påverkar därför inte förståelsen av texten (Andersson 2002:28).

2.2. Särskrivningar och sammanskrivningar

Forskning har visat att det i dagens skriftspråk är vanligt att sammansättningar särskrivs vilket betyder att sammansättningen skrivs som två ord istället för ett. Särskilt vanligt är detta i elevtexter (Hallencreutz 2002:101). Exempel på särskrivna ord är *biologi lärare*, *jätte mycket* och *utan för*. Även ord skrivna med bindestreck, som t.ex. *is-hockey*, räknas som särskrivningar. Att felaktigt särskrivna sammansättningar kan ha såväl inomspråkliga som utomspråkliga faktorer. Inomspråkliga faktorer ligger alla på ordnivå och kan vara t.ex. ordets ordklassstillhörighet, ordets längd eller ordets grafiska form. Utomspråkliga faktorer kan vara påverkan från andra språk och då framförallt engelskan. I engelskan särskrivs ord i mycket högre grad än vad de gör i svenskan. Eftersom svenskan idag anses vara influerad av engelskan, och särskilt ungdomars språk, kan detta vara en av de största orsakerna till att särskrivning är så vanligt i elevtexter. En annan utomspråklig faktor är den så kallade gestalttexten. I gestalttext, eller reklamtext, finns det en tendens att medvetet särskrivna ord av estetiska skäl (Hallencreutz 2002:102).

Hallencreutz har granskat texter skrivna av mellanstadieelever och kom i sin studie fram till att en av de största inomspråkliga faktorerna till att ett ord felaktigt särskrivs är att ordet har en lång, substantivisk förled. Ytterligare en riskfaktor som Hallencreutz fann i sin undersökning var om förleden innehöll ett diakritiskt tecken. En sådan förled orsakar vid handskrift ofta felaktiga särskrivningar. Hallencreutz har också iakttagit att substantiv särskrivs mer än förväntat och att verb särskrivs mindre ofta än vad möjlighet ges (Hallencreutz 2002:102).

Vad gäller sammanskrivningarna så verkar det vara så att fler och fler uttryck godtas hopskrivna i de ordlistor som Svenska Akademien ger ut. Sammanskrivningarna består oftast av prepositioner som förenas med efterföljande substantiv. Utöver dessa uttryck finns det andra uttryck som ibland blir hopskrivna i elevtexter som exempelvis *hejdå, såklart*

och *försent* (Hallencreutz 2002:109). Lena Rogström behandlar i sin artikel *Särskrivet i går, sammanskrivet idag?* just sammanskrivningar. Hon menar att detta är en vagare felkategori än särskrivningarna eftersom betydelsen av en fras inte ändras om man skriver ihop den. *I fall* och *ifall* har samma betydelse oavsett om de skrivs ihop eller inte. Däremot kan felaktiga särskrivningar orsaka missförstånd varför dessa betraktas som ett allvarligare språkfel (Rogström :369).

2.3. Andraspråkselevs skrivande

Anders-Börje Andersson (1981) redovisar i rapporten *Invandrarbarnen och tvåspråkigheten* en undersökning som handlar om hur andraspråkselever skriver svenska under en diktamen. Undersökningsmaterialet omfattade ungefär 650 diktamina skrivna av andraspråkselever och som jämförelsematerial fanns 700 texter skrivna av elever med svenska som modersmål. Eleverna som deltog i undersökningen kom mestadels från låg- och mellanstadiet (Andersson 1981:58).

Andersson ville främst undersöka olika språkgruppers fel och varje språkgrupp betraktades som en helhet och man tog därför inte ställning till de olika förutsättningarna som eleverna inom språkgrupperna hade. Därför, menar Andersson, kan man inte utifrån undersökningen dra några slutsatser som har att göra med att elever från en viss språkgrupp har större problem att lära sig svenska än elever från en annan språkgrupp. Däremot kan man som lärare läsa resultaten och få en vägledning i var svårigheterna ligger för de olika språkgrupperna. Ett stort antal av de fel som gick att hitta i andraspråkselevernas texter går att hänvisa till skillnader mellan elevens modersmål och svenska. Svenskan har en del unika drag som exempelvis vokalsystemet som orsakar gemensamma svårigheter för de flesta andraspråkselever. Om man som lärare är medveten om varför felet uppstår är det lättare att bearbeta detta och hjälpa eleven till att förstå varför vissa ord stavas som de gör (Andersson 1981:94f).

Undersökningen visade hur strukturen från elevens förstaspråk påverkade stavningen när eleven skulle skriva på svenska. Undersökningen visade även att andraspråkselever med olika språkbakgrund ändå i vissa fall hade gemensamma svårigheter med svenskan eftersom det svenska språket innehåller en del drag som är unika, som t.ex. vokalsystemet, vilket gör att detta orsakar problem oberoende av elevens förstaspråk. Dessutom finns det

oregelbundenheter i de svenska stavningsreglerna som alla elever, även de som har svenska som modersmål, måste bli medvetna om (Andersson 1981:94f).

3. Material och metod

Jag kommer i detta avsnitt att redogöra för det material jag har använt mig av. Jag kommer även att tala om hur jag har gått tillväga då jag har kategoriserat de typer av fel jag valt att undersöka.

3.1. Material och urval

Mitt undersökningsmaterial består av 43 nationella prov i svenska som andraspråk skrivna av elever som går i åk 9. Alla är skrivna under vårterminen 2006. 23 av proven är skrivna av flickor och 20 av pojkar. Materialet har jag fått ifrån Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet där gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk finns. Efter genomförda nationella prov i svenska och svenska som andraspråk ombeds ett antal lärare att skicka in elevlösningar efter ett särskilt system som utarbetats av skolverket. Dessa lösningar blir då arkiverade och används som forskningsunderlag. Genom detta system har jag fått tillgång till mitt material (www.nordiska.uu.se/natprov/).

Nationella provet består av tre delmoment där jag har använt mig av delprov C. Delprov C är ett skriftligt prov där eleverna kan välja en av fyra längre skrivuppgifter knutna till häftets tema (www.skolverket.se). De fyra rubrikerna för provet 2006 var:

- *Vändpunkt* – eleverna skall beskriva en livsavgörande händelse
- *Livsiktigt!* – eleverna skall skriva om vad som är viktigt för en människa
- *Ny i X-köping* – vad gör jag på fritiden? – eleverna skall skriva om vad de som nyinflyttade på sin ort gör på fritiden

- *Ensam är inte alltid stark* – eleverna skall skriva en artikel i skoltidningen om ett projekt som inte hade gått att genomföra utan samarbete och sammanhållning

Urvalet av de prov jag fick gjordes slumpmässigt med hjälp av gruppen för nationella prov vid Uppsala universitet. Ungefär tio prov ur varje betygskategori med en ungefärligt jämn fördelning på flickor och pojkar plockades slumpmässigt ut och sändes sedan till mig via post. Två av texterna var dataskrivna och hade ett omfång på två respektive tre sidor. Resterande var råtexter, alltså texter skrivna för hand, och omfånget varierade mellan en sida till elva sidor. I några exemplar fanns kommentarer till texterna bifogat från läraren och ca hälften av texterna innehöll understrykningar som markerade främst stavfel, särskrivningar och böjningsfel.

Om proven skulle ha varit exakt jämnt fördelade vad gäller betyg och kön skulle det ha varit 40 prov med tio texter ur varje betygskategori fördelade på fem pojkar och fem flickor. Anledningen till att det nu inte är så är att det var dessa prov jag fick skicka till mig och jag ville inte stryka något i efterhand då jag ansåg att materialet redan kändes något begränsat. Det tog även ganska lång tid för mig att få proven så därför kände jag att jag inte hade tid att be Uppsala universitet att skicka ned några till för att få ett helt jämnt urval. En översikt över urvalet ges i tabell 1 nedan.

TABELL 1. *Materialet fördelat på kön och betyg*

	IG	G	VG	MVG
Flickor	5	5	5	8
Pojkar	6	4	5	5
Totalt	11	9	10	13

Tabell 1 ovan visar alltså fördelningen av proven med avseende på kön och betyg. Fördelningen är något snedfördelad både vad gäller kön och betyg men jag har valt att bortse från detta då det ändå är så pass jämnt.

3.2. Nationella prov

Det nationella provet för skolår 9 är gemensamt för svenska och svenska som andraspråk. Provet är uppbyggt kring ett övergripande tema och eleverna får i anslutning till provet ett texthäfte med ett tiotal skönlitterära texter och tidningstexter på detta tema. Provet består av tre delmoment; delprov A som prövar elevens förmåga att läsa och förstå, delprov B som prövar elevens muntliga förmåga och delprov C, som är ett skriftligt prov där eleven väljer en av fyra längre skrivuppgifter som är knutna till häftets tema (www.skolverket.se). Två av delproven har fasta provdagar medan provtillfället för delprov B bestäms av respektive skola och kan genomföras från det att provmaterialet nått skolorna.

Syftet med det nationella provet i svenska och svenska som andraspråk är enligt skolverket att ” så allsidigt som möjligt pröva elevens förmåga inom ämnet. Tillsammans med lärarens löpande iakttagelser av elevens framsteg utgör ämnesproven underlag för bedömning av hur väl varje elev nått målen för skolåret” (www.skolverket.se).

3.3. Metod

Eftersom jag fick mitt material skickat till mig i omgångar började jag mitt arbete med att läsa igenom de första tio uppsatser jag fick för att på så sätt kunna bilda mig en uppfattning om vad det var för typer av fel rörande stavning och ordbildning som gick att finna i texterna. För att bestämma vad i texterna som kan klassas som fel har jag, förutom att förlita mig på min egen kunskap och språkkänsla, använt mig av ordböcker och andra språkvårdshjälpmedel. Utifrån de feltyper jag upptäckte i dessa texter och med utgångspunkt i Kerstin Nauclérs artikel *Hur utvecklas stavningsförmågan under skoltiden?*(1989), Lars Melins artikel *Läs- och skrivsvårigheter* (1989) och Helena Anderssons uppsats *Svenska som första och andraspråk – en jämförande studie av texter från skolår 9* (2002) gjorde jag sedan en indelning och kategorisering av de olika felen. När jag därefter fått samtliga texter och läst igenom dessa såg jag över mig indelning av feltyper och lade till några kategorier för att få med alla typer jag ansåg viktiga.

3.4. Typer av fel

Jag kommer i följande avsnitt att beskriva de olika feltyper jag upptäckte i mitt material.

3.4.1. Ortografi

De fel som rör ortografin har jag delat in i sex underkategorier. Jag har i min kategorisering utgått dels från Anderssons indelning (2002:27) och dels från Melins indelning (1989:152). Jag har även valt att lägga till några kategorier utöver de som Andersson och Melin använder då jag fann en del andra saker i mitt material som jag tyckte var intressant att notera. Mina kategorier är *dubbelteckning*, *omkastning*, *tillägg eller utelämnande av bokstav*, *felaktig vokal*, *felaktig konsonant* och *övrigt*.

3.4.1.1. Dubbelteckning

Kategorin dubbelteckning innefattar ortografiska fel med felaktig dubbelteckning eller felaktig enkelteckning av konsonant som t.ex. *villja*, *beräta*, *hema*, *jobigt* och *alldrig*. Här räknar jag även in fel som rör konsonantkombinationen <ck> som t.ex. *nyficken*. Enligt Melin är två av tre stavfel dubbelteckningsfel (Melin 1989:152). Detta beror på att reglerna liksom undantagen är många vilket gör att eleven antingen måste ha ett väldigt gott synminne för hur det skall vara eller ha en mycket avancerad förmåga att analysera ord med hänsyn till abstrakta egenskaper som fonematisk längd och morfemgränser (Melin 1989:152). Stavningen inom denna felkategori kan vara såväl ljudenlig; *hemm* som ljudstridig; *anning*.

3.4.1.2. Omkastning

Kategorin omkastning innefattar ortografiska fel där eleven kastat om bokstäver. Exempel på denna typ av fel är *särsklit* [särskilt] och *lesdna* [ledsna].

3.4.1.3. Tillägg eller utelämnande av bokstav

Orden i den här kategorin har antingen fått en extra bokstav som i *måndader* och *släktingar*, eller så saknas det en bokstav som i *chatta* [chattade] och *fösöker*. En stor del av felen i denna kategori kan härröras till att många elever skriver som de pratar. De låter alltså talspråksnormen råda även i skriften. Exempel på sådana typer av fel är *va* [var], *mycke* [mycket] och utelämnande av preteritumändelsen *-de*.

3.4.1.4. Felaktig vokal

Denna kategori innefattar ortografiska fel där eleven har använt sig av en felaktig vokal. Exempel på ord ur denna kategori är *såva*, *äftersom*, *absolut* och *hällre*. Ofta uppstår stavfel i denna kategori då den felaktiga vokalen står i en obetonad stavelse som i exemplet med *absolut* ovan. Enligt Melin är det inte så konstigt att dessa fel uppstår då skillnaden mellan näraliggande vokaler i obetonad ställning är mycket subtil om den ens existerar (Melin 1989:152).

3.4.1.5. Felaktig konsonant

Kategorin felaktig konsonant innefattar ortografiska fel där eleven har använt sig av en felaktig konsonant, *koncert*, *sakt* och *säja*, eller då eleven har stavat fel i konsonantkombinationer, *länkta*, *skuta* och *ochså*.

3.4.1.6. Övrigt

Denna kategori innefattar sådana typer av fel som bryter mot skriftspråksnormen men som jag inte har kunnat placera in under de övriga kategorierna. Jag har här valt att placera de typer av talspråkliga stavningar som inte hamnat under kategorin *tillägg eller utelämnande av bokstav*. Exempel på sådana felstavningar är *dära*, *våran*, *erans* och *sej*.

3.4.2. Ordbildning

Inom denna kategori förekommer fel rörande morfologin med avseende på bildandet av ord. Kategorin är indelad i två underkategorier; *felaktig sär-* eller *sammanskrivning* och *egna ord*.

3.4.2.1. Felaktig sär- eller sammanskrivning

Under denna kategori finns ord som delats upp i två delar: *kläd stil* och *basket lag*, eller två eller flera ord som förts samman till ett: *förritiden* och *allrakäraste*. Ibland har sammanslagningarna eller uppdelningarna skett med hjälp av bindestreck som i exempelvis *is-hockey*.

3.4.2.2. Egna ord

Under denna kategori återfinns ord och sammansättningar som enligt SAOL inte existerar och som jag själv upplever som språkligt inkorrekta. Jag har förutom SAOL även tagit till andra hjälpmedel då SAOL endast innehåller ett urval av svenskans ord. Övriga medel som kommit till min hjälp är sökmotorn Google och Språkbanken vid Göteborgs universitet. Där har jag kunnat söka på det aktuella ordet för att se om ordet förekommer i något sammanhang och i så fall hur frekvent ordet är. Exempel på ord som förekommer under denna kategori är *oförglömtbara*, *flyttningen* och *världstället*.

3.4.3. Grammatiska fel

Inom denna kategori återfinns sådana typer av stavfel som kan härröras till elevens grammatiska kunskaper (eller brist på sådana). Kategorin är indelad i tre underkategorier; *kongruens*, *övrig böjning* och *de/dem*.

3.4.3.1. Kongruens

Under denna kategori återfinns fel som kan härröras till bristande kongruens. Ofta resulterar detta i tillägg eller utelämnande av bokstav som t.ex. i *min absolut favorit affär* och *min berättelsen*.

3.4.3.2. Övrig böjning

Kategorin *övrig böjning* innefattar stavfel som kan härröras till grammatiska fel som uteslutande rör böjning av verb. Exempel på fel inom denna kategori är *dödde* och *säljde*. De fall där eleverna har utelämnat preteritumändelsen *-de* har jag däremot fört in under kategorin *tillägg eller utelämnande av bokstav* då jag tror att dessa fel

beror på att eleven skriver som man pratar och därför utelämnar ändelsen på ordet eftersom denna inte hörs.

3.4.3.3. *De/dem*

Då jag inte tyckte att jag hittade någon kategori där felskrivningar rörande *de* och *dem* kunde passa in så fick dessa bilda en egen kategori. Valet var att stryka dem då man kan tycka att detta fel är mer utpräglat grammatiskt och beror på att eleven har svårt med svenskans pronomen. Jag tror dock att just *de* och *dem* orsakar problem då de i talspråket båda två ofta uttalas som *dom* och att eleverna därför har svårt att veta vilket av orden som stavas *de* och vilket som stavas *dem*.

4. Resultat och analys

4.1. Inledning

I följande avsnitt kommer jag att redovisa de resultat jag har fått fram och även diskutera dessa.

Efter att jag gått igenom allt material och analyserat detta sammanställde jag de tre feltyperna ortografi, ordbildning och grammatik enligt tabell 2 nedan. I tabellen framgår det totala antalet fel per elevtext. Varje text har numrerats från 01–43 och efter siffran följer elevens kön och betyget på respektive uppsats.

Något som bör nämnas vad gäller redovisningen av felen är att samma ord kan noteras som flera typer av fel. Exempelvis kan ett ord som *jäte mycket* noteras både som ortografiskt fel och som ordbildningsfel.

TABELL 2. *Sammanställning av antalet fel per elevtext fördelat på ortografiska fel, ordbildningsfel och grammatiska fel.*

	Ortografi	Ordbildning	Grammatik	Summa
01/F/IG	8	3	5	16
02/F/IG	42	4	2	48
03/F/IG	25	0	2	27
04/F/IG	11	0	0	11
05/F/IG	17	0	4	21
06/P/IG	12	7	2	21
07/P/IG	4	2	3	9
08/P/IG	26	2	5	33
09/P/IG	26	9	4	39
10/P/IG	16	2	2	20
11/P/IG	12	3	0	15
12/F/G	18	3	0	21
13/F/G	6	2	1	9
14/F/G	22	3	1	26
15/F/G	11	8	3	22
16/F/G	69	3	15	85
17/P/G	22	3	3	28
18/P/G	12	1	1	14
19/P/G	12	0	4	16
20/P/G	31	9	2	42
21/F/VG	25	1	2	28
22/F/VG	31	8	1	40
23/F/VG	4	0	0	4
24/F/VG	6	3	0	9
25/F/VG	8	9	0	17
26/P/VG	7	4	1	12
27/P/VG	9	2	0	11
28/P/VG	6	0	1	7
29/P/VG	13	5	3	21
30/P/VG	15	2	1	18
31/F/MVG	2	0	0	2
32/F/MVG	5	5	20	30
33/F/MVG	3	3	5	11
34/F/MVG	7	5	7	19
35/F/MVG	31	9	2	42
36/F/MVG	19	12	1	32
37/F/MVG	17	13	2	32
38/F/MVG	11	3	1	15
39/P/MVG	23	16	14	53
40/P/MVG	5	4	2	11
41/P/MVG	4	0	0	4
42/P/MVG	2	0	0	2
43/P/MVG	14	9	2	25
Totalt	669	177	122	968

Tittar man i tabellen ser man alltså att det totala antalet fel i texterna är 968. De absolut flesta felen görs i kategorin ortografi, alltså rena stavfel. Dessa svarar för 669 (69 %) av det totala antalet fel. Den näst största kategorin är ordbildningsfelen som svarar för 177 (18 %) och den minsta kategorin är de stavfel som kan härröras till grammatiken. Dessa fel svarar för 122 (13%). Det totala medelantalet fel i texterna är 22,5. För flickorna är medelantalet fel i texterna 25,3 vilket är betydligt högre än pojkarnas medelantal på 19,3. Detta är förvånande då flickor ofta ses som bättre stavare än pojkar. I flickornas texter varierar felen från 2 fel per text till 85 fel per text. Texten som innehåller 85 fel är den text som innehåller flest antal fel i materialet. I pojkarnas texter varierar felen från 2 fel upp till 53 fel. En förklaring till att flest fel hittats i flickornas texter är att flickorna skriver längre uppsatser. Flickornas totala sidantal är 108 sidor medan pojkarna skrivit 80 sidor. Räknar man då ut antal fel per sida blir det för flickorna 5,4 fel/sida medan pojkarna har gjort 4,8 fel/sida. Flickorna har fortfarande flest fel men skillnaden är inte längre lika stor.

I de avsnitt som följer kommer jag att redovisa de olika feltyperna och deras underkategorier mer detaljerat. Jag kommer även att diskutera en del av detta i relation till forskning som gjorts tidigare.

4.2. Ortografi

Fel rörande ortografin utgör den största kategorin med sina 669 förekomster. Av dessa 669 förekomster står flickorna för 398 (59 %) och pojkarna för 273 (41 %).

Om man ser till de olika betygskategorierna är förekomsten av ortografiska fel störst bland de uppsatser som fått betyget IG. Dessa står för 199 (30 %) av felen. De näst flesta felen återfinns inom de uppsatser som fått betyget G som står för 203 (30 %) av felen. Därefter följer de uppsatser som fått betyget MVG (143 fel (21 %)) och till sist de uppsatser som fått betyget VG (124 fel (19 %)). Som man kan se så är skillnaden mellan de olika betygskategorierna inte så jättestor vilket kan bero på att läraren tittar mer på andra kvalitéer i texterna som t.ex. innehåll eller meningsbyggnad. Att skillnaden inte är större kan även bero på att de texter som fått betyget IG är kortare än texterna med högre betyg. Det totala sidantalet för texterna med betyget IG är 26 sidor, för betyget G 38 sidor, för betyget VG 54 sidor och för betyget MVG 70 sidor. Som man kan se ökar sidantalet ju högre betyg texterna får vilket också medför fler ord för eleverna att göra fel på. Nedan följer

tabell 3 som är en sammanställning av antal ortografiska fel fördelade på betyg och antal sidor.

TABELL 3. Sammanställning av ortografiska fel fördelade på betyg och antal sidor.

	IG	G	VG	MVG
Ortografiska fel	199	203	124	143
Antal sidor	26	38	54	70
Fel/sida	7,7	5,3	2,3	2

Jag kommer nu att gå in på de underkategorier som jag delat in de ortografiska felen i. Underkategorierna är: *dubbelteckning, omkastning, tillägg eller utelämnande av bokstav, felaktig vokal, felaktig konsonant och övrigt*. I tabell 4 nedan följer en sammanställning av antalet ortografiska fel inom respektive underkategori fördelat på pojkar och flickor.

TABELL 4. Sammanställning av ortografiska fel fördelade på respektive underkategori och kön.

	Dubbelteckn.		Omkastn. av bokstav	Tillägg el utelämnande Fel	Fel	
	vokal	Felkonsonant Övrigt				
Flickor	129	4	148	65	29	40
Pojkar	63	1	89	41	28	22
Totalt	192	5	247	106	57	62

Som man kan se i tabellen är det vanligaste stavfelet *tillägg eller utelämnande av bokstav* som utgör 37 % av det totala antalet ortografiska fel. Därefter följer *dubbelteckning* som även det utgör en stor kategori med 29 % av det totala antalet fel på ortografisk nivå. Sedan följer kategorierna *felaktig vokal, felaktig konsonant, övrigt* och till sist *omkastning*.

4.2.1. Dubbelteckning

Ortografiska fel beträffande dubbel eller enkel konsonant står för 192 av de totalt 669 felen och här står flickorna för mer än dubbelt så många fel som pojkarna. Denna felkategori består av två olika variationer; felaktigt dubbeltecknad konsonant och felaktigt enkeltecknad konsonant. Konsonantkombinationen <ck> räknar jag som en dubbeltecknad konsonant och har eleven ersatt denna konsonantkombination med *k* har jag alltså sett detta som en felaktigt enkeltecknad konsonant. Likadant har jag, om eleven skrivit *ck* istället för *k*, sett detta som en felaktigt dubbeltecknad konsonant. Nedan följer ett urval över de vanligaste ord där eleverna felaktigt dubbeltecknar eller enkeltecknar konsonant.

des [dess] (2)	finnt (2)	vissa [visa] (5)
sjukhemet (2)	trode(9)	os (2)
sammhället (2)	pubben (2)	komer (2)
kändes (9)	villa [vila] (3)	gåt (2)
välkommna (2)	komm (2)	fatiga (2)
förräns (4)	nyficken(3)	viste (3)
kände (7)	föritiden (2)	grätt (3)
hoss (2)	byte (2)	alldrig(17)

I mitt material är det något vanligare med felaktigt dubbeltecknad konsonant som förekommer 114 gånger. Felaktigt enkeltecknad konsonant förekommer 102 gånger.

Enligt Melin är dubbelteckningsfel det vanligast stavfelet i elevtexter vilket beror på att reglerna kring denna stavningskonvention är många och komplicerade (Melin 1989:152). Dubbelteckning av konsonant får endast förekomma i betonade stavelser då vokalen är kort. Två konsonanter visar att den föregående vokalen är kort vilket medför att betonad vokal som följs av endast en konsonant är lång. Ofta säger man att man i svenskan alltid skall dubbelteckna vid kort vokal, vilket är en överdrift. Vi dubbeltecknar inte om vokalen i stavelsen inte skulle kunna vara lång som t.ex. i ordet *kaj*. Vokaler som bara kan uppträda i den ena av sina två varianter behöver alltså inte utmärkas med efterföljande dubbelteckning. Vi dubbeltecknar inte heller om det finns andra sätt att få två konsonanter efter den korta vokalen. Det är alltså antalet konsonanter som markerar vokalens korthet och inte just dubbelteckningen. *a* i *sats* är lika kort som *a* i *satt* (Melin 1989:78).

Reglerna för dubbelteckning i svenskan bygger på att betonade stavelser består av antingen en lång vokal och en kort konsonant eller en

kort vokal och en lång eller två korta konsonanter. En svensk betonad stavelse är alltså alltid lång. Det går inte att ha en lång vokal plus en lång konsonant eller en kort vokal plus en kort vokal (Melin 1989:152). Reglerna är dock fyllda av undantag. Ett av dessa undantag utgörs av utländska ord som t.ex. *kassett* och *tolerera*. Ett annat undantag berör nasalerna <n> och <m>. Till exempel borde ordet *domare* utifrån svenska stavningskonventioner egentligen stavas med två *m*, och ordet *en* borde stavas med två *n*. Ytterligare ett undantag är att vissa konsonantkombinationer kan stå efter lång vokal som t.ex. i *blåst* och *moln* (Melin 1989:79).

I de exempel från mitt material som jag listar ovan kan man se exempel på felaktiga dubbelteckningar som bryter mot just det som Melin tar upp här. *Kände* är ett exempel på när dubbelteckning inte är nödvändig eftersom den korta vokalen följs av två konsonanter. *Komm* är ett exempel på när dubbelteckning inte är nödvändig eftersom detta ord inte förekommer i svenskan med lång vokal.

I mitt material finns exempel på brott mot de flesta konventioner som rör dubbelteckning. Dessutom blir resultatet ofta vad Naucélér kallar för fonologiskt oacceptabla fel som t.ex. *nyficken*, *gåt* och *grätt*. Detta kan bero på att eleverna har kommit så pass långt i sin stavningsutveckling att de har förstått att alla ord inte stavas fonologiskt och de är nu på väg in i det ortografiska stadiet med analogistavningar som inte alltid blir helt rätt (Naucélér 1989:213). Felaktig dubbelteckning kan också vara en typ av hyperkorrekt stavning. Eftersom elever ofta snabbt blir medvetna om vilka fel de brukar göra kompenserar de detta genom att tänka mycket på vissa regler vilket kan leda till att reglerna ibland kan komma att användas lite väl flitigt (Melin 1989:152).

4.2.2. Omkastning

Omkastning är den typ av ortografiskt fel som har minst förekomster i de texter jag undersökt. Endast på fem ställen förekom denna typ av stavfel och samtliga förekomster är listade nedan.

spleat [spelat]
 särsklit [särskilt](2)
 tycket [tyckte]
 ledsna [ledsna]

Enligt Melin beror omkastningar på att eleven har ett dåligt medvetande om fonem–grafemsvårigheterna och därför förväxlar ordningen på bokstäverna (Melin 1989:163).

4.2.3. Tillägg eller utelämnande av bokstav

Tillägg eller utelämnande av bokstav är den ortografiska kategori som har flest förekomster i materialet. Kategorin står för 37 % av det totala antalet ortografiska fel. Skillnaden mellan pojkar och flickor är liksom i kategorin *dubbelteckning* den att flickorna står för nästan dubbelt så många fel som pojkarna.

Denna kategori är förmodligen den kategori som innehåller den största andelen slarvfel. Många av felen skulle antagligen kunna ha undvikits då de inte beror på att eleven inte kan stava ordet utan på att eleven haft för bråttom eller inte läst igenom sin färdigskrivna text. De vanligaste orden i denna felkategori är *de* [det] (20) följt av *va* [var] (12) och *ja* [jag] (4). Utöver dessa fel förekommer en stor del reduceringar av preteritumändelser.

De flesta fel i denna kategori handlar om att eleverna har utelämnat en eller flera bokstäver i ett ord. En del av felen utgörs dock av ord där eleven har lagt till en eller flera bokstäver till det ursprungliga ordet. Oftast är det konsonantkombinationer som har blivit fel som i *släktingar* [släktingar] och *räkningar* [räkningar]. Det finns även exempel på ord där eleven har lagt till en extra vokal initialt i ordet som t.ex. *eskelettet* [skelettet] eller lagt till en ändelse som inte skall vara där som t.ex. *problemer* [problem]. De flesta av tilläggen görs dock medialt i ordet som i *sorgensen* [sorgsen], *måndader* [månader] och *gåreden* [gården]. Nedan följer ett urval över de ord som förekommer inom denna kategori i mitt material.

ungdomsgården	sjua [sjunga]
fariga [farliga]	fösöker
tänke [tänker]	forsätta
vakna [vaknade]	vändepunkt
minutern	handla [handlade]
oehört	svarde
chatta [chattade]	såndan

Reduceringarna står för 85 % av förekomsterna i kategorin och många av dem kan man härröra till talspråket och till att eleverna i många fall

skriver som man talar. Ibland kan man tänka sig att felet inom just denna kategori är rena slarvfel då de i många fall återfinns i annars i stort sett felfria texter. Jag tror att många elever är medvetna om att preteritumändelsen *-de* inte går att reducera i skriftspråket på samma sätt som man gör i talspråket, men att de ändå inte bryr sig om att skriva ut ändelsen. Likadant tror jag att det i många fall är med orden *det* och *var*. Dessa tre exempel utgörs av helt eller delvis fonetiskt acceptabla stavfel. Det finns dock exempel på fel inom denna kategori som är fonetiskt oacceptabla. Dessa återfinns oftast i de ord där eleverna har lagt till en bokstav som i *gåreden* eller *vändepunkt* men förekommer även i de fall där eleverna har reducerat som i *fariga* eller *probem*.

I de fall där eleverna har lagt till en bokstav i orden kan man tänka sig att orsaken kan ha att göra med elevens modersmål. Ett exempel i mitt material är *eskelettet*, där eleven har lagt till ett *e* i början av ordet. Detta kan vara ett exempel som visar hur förstaspråkets uppbyggnad kan spela in vid inläringen av ett främmande språk, s.k. interferens. Många språk tillåter inte att ett ord börjar med mer än en konsonant vilket gör att eleverna gärna antingen lägger till en vokal i början av ordet eller stryker en av konsonanterna (Andersson 1981:60f).

4.2.4. Felaktig vokal

De ortografiska fel där eleven har valt fel vokal utgör 14 % (96 av 669 fel) av det totala antalet ortografiska fel. De flesta av dessa fel, 39 %, beror på att eleverna förväxlar <e> och <ä>. Nedan listas ett urval över förekomsterna inom denna kategori.

venta	mjukisbraller
helsosamt	förendrades (2)
åftast	skoler
lenge	deciplin
kåmun	äftersom (3)
meniskan	förståg (2)
endå	blånda
mäst	förelldrar
hälst	oavsätt (2)
oliklig	men [män] (2)

När det gäller de förekomster av stavfel som beror på att eleven har förväxlat <e> och <ä> består dessa i alla fall utom ett av fonetiskt acceptabla fel. Undantaget är *ner* [när]. I alla andra fall har eleven gjort en korrekt fonologisk analys men det brister i stället i kunskapen om lexikaliska konventioner.

Det näst vanligast felet inom denna kategori är en förväxling av <o> och <å>. 13 % (12 av 96 fel) utgörs av denna förväxling. Även här består de flesta felen av fonetiskt acceptabla stavfel som *tålvåring*, *såva* och *åftast*. Fyra av de tolv felen består dock av fonetiskt oacceptabla stavfel; *log* [låg], *ståg* [stod] (2) och *for* [får].

Att andraspråkselever har problem med svenskans vokalsystem kan ofta ha sin förklaring i elevens modersmål. Svenskan har nio vokalfonem vilket är ovanligt många och detta betyder att många av vokalerna i svenskan inte har någon motsvarighet i andra språk vad gäller varken uttal eller grafem. Det vanligaste är att språk har ett vokalsystem bestående av de fem vokalerna *i*, *e*, *a*, *å* och *o*. Skillnaden mellan näraliggande vokaler i obetonade stavelser är väldigt liten och eleven kanske därför inte kan höra vilken vokal som är korrekt (Melin 1989:152). Ett exempel på detta från mitt material är *karnival* [karneval]. Skillnaden mellan <e> och <i> är här obetydlig och felstavningen är inte förvånande.

Naucmér skriver i sin artikel att det inte är ovanligt att barn har svårt att identifiera vilka olika ljud som ingår i ett ord och vissa språkljud är svårare att identifiera än andra. (Naucmér 1989:200). En andraspråkselev som i sitt modersmål inte gör någon skillnad mellan t.ex. <i> och <y> har naturligtvis svårt att höra vilket ljud som ingår i ordet och vilken bokstav ljudet motsvarar.

4.2.5. Felaktig konsonant

Felaktig konsonant eller konsonantkombination är ett av de mindre vanliga stavfelen i det material jag har undersökt och utgör endast 9 % av det totala antalet ortografiska fel. Felen inom denna kategori är väldigt varierande men man kan ändå urskilja vissa konsonanter och konsonantkombinationer som oftare verkar orsaka problem.

Ett av de vanligare felen inom denna kategori är förväxlingen mellan <ck> och <ch>, då framförallt i orden *och* och *också*. En annan förväxling sker mellan <g> och <j>. Detta inträffar bland annat vid verbet *göra*, som i något fall stavas *jöra*. När <d> står finalt som i verbet

stod eller *förstod* byts det i vissa fall ut mot <g>. Ett urval över de fel som gjorts i denna kategori listas nedan.

stog [stod] (3)	shocken
säja (2)	konserter
sakt [sagt] (3)	chaos
sälva [själva] (2)	mustach
ochså (3)	mach [match]
Stocholm	komstigt
ståg [stod]	lugng
länkta	dråkade [bråkade]

Vissa felstavningar inom denna kategori kan förklaras som slarvfel som hade kunnat upptäckas av eleven vid en mer noggrann genomläsning av texten. Exempel på sådana typer av fel är *dråkade* [bråkade], *komstigt* [konstigt] och *fakliskt* [faktiskt].

När det gäller förväxlingen mellan <d> och <g> inträffar detta uteslutande finalt i orden och i alla fall utom ett i orden *stod* eller *förstod*. Detta kan förklaras med att dessa ord många gånger uttalas med ett *g* istället för ett *d* på slutet vilket tyder på att eleven ändå har gjort en korrekt fonetisk analys av orden men brutit mot den lexikaliska konventionen. Andra stavfel inom denna kategori bryter däremot även mot fonologiska konventioner. Exempel på detta är *skuta* [skjuta], *mach* [match] och *sälv* [själv]. Dessa exempel innehåller alla lite mer komplicerade konsonantkombinationer som kan vara svåra för eleverna och här behöver eleven ha kunskap om de stavningskonventioner som gäller. I det sistnämnda exemplet kan man tänka sig att eleven har finska som modersmål. Finskan saknar fonemen <sje> och <tje> och finska elever använder påfallande ofta *s* som stavning för dessa fonem (Andersson 1981:61).

Ordet *lungn* är ännu ett exempel där en konsonantkombination blivit fel. Här är stavningen dock fonetiskt riktig men eleven har inte tagit hänsyn till de morfologiska konventionerna för ordet.

När det gäller förväxlingen mellan <ck> och <ch> rör dessa i alla fall utom ett en förväxling mellan stavningen av *och* och stavningen av *också*. Här handlar det antagligen om att eleverna tidigt lär sig att ordet *och* stavas på ett ovanligt sätt, *k*-ljudet stavas ju i svenskan vanligtvis med <k> eller <ck>. Eftersom *också* är så pass likt *och* har eleven fört över stavningen på detta ord vilket medför ett brott mot de lexikaliska konventionerna. Den fonologiska analysen är däremot korrekt.

4.2.6. Övrigt

Under denna kategori har jag fört in de fel som jag inte tyckt passat in under någon av de ovanstående kategorierna och denna kategori utgör 6 % av det totala antalet ortografiska fel. Här finns talspråkliga stavningar som inte hamnat under kategorin reduktion. Vanliga fel i denna kategori är *nåt* för *något*, *sen* för *sedan* och *sån* för *sådan*. Samtliga förekomster i denna kategori finns listade nedan.

såna (4)	sånna (2)
sånt (5)	styvmorn
erans [era]	styvfarn
nånsin (5)	nått (4)
nåt (9)	sånn (6)
dära (2)	vårat (3)
sån (7)	våran (3)
nån (4)	sen (5)

Alla förekomster inom denna kategori är fel som beror på att eleven har rättat sig efter talspråksnormen istället för skriftspråksnormen. Ord som *dära*, *styvmorn* och *styvfarn* kan ju ha sitt ursprung i den dialekt som talas i det område eleven där befinner sig.

4.3. Ordbildning

Ordbildningsfelen utgör den näst största felkategorin med 177 förekomster. Av dessa 177 förekomster står flickorna för 99 fel och pojkarna för 78 fel.

Ordbildningsfelen är indelade i två underkategorier; *särskrivning/sammanskrivning* och *egna ord*. Resultaten för de två olika kategorierna redovisas i tabell 5 nedan.

TABELL 5. Sammanställning av ordbildningsfel fördelade på respektive kategori och betyg.

	IG	G	VG	MVG
Säskrivning/sammanskrivning	29	29	30	71
Egna ord	3	3	4	8
Totalt	32	32	34	79
Fel/sida	1,2	0,8	0,6	1,1

Som man kan utläsa av tabellen är säskrivning/sammanskrivning den absolut vanligaste kategorin och står för hela 90 % av det totala antalet fel. Kategorin egna ord utgör alltså endast 10 % av ordbildningsfelen.

4.3.1. Felaktig sär- eller sammanskrivning

Felaktig säskrivning/sammanskrivning utgör alltså 90 % av ordbildningsfelen. Av det totala antalet fel inom denna kategori är endast 19 % (30 av 159 fel) felaktiga sammanskrivningar medan 81 % (129 av 159 fel) är felaktiga säskrivningar.

Ser man på skillnader mellan könen står flickorna för över hälften, 62 %, av de felaktiga sär- och sammanskrivningarna med 99 förekomster. Det är intressant att notera att 61 av dessa 99 förekomster återfinns i uppsatser med betyget MVG. Nedan listas ett urval över de säskrivningar/sammanskrivningar som förekommer i materialet.

biologi lärare	ur snygga
jätte roligt	telefon nummer
där för	där med
stora syster	över allt
utan för	nuförtiden (4)
sommar cupen	hejdå
fritids saker	såhär
till baks (2)	föratt (19)
favorit spelare	iallafall
jätte långt	tillslut (4)

Den absolut vanligaste sårskrivningen i materialet är *jätte* + ett adjektiv. Denna typ av sårskrivning står för 25 % av förekomsterna inom denna kategori. Annars är substantiv den ordklass som sårskrivs mest vilket även Hallencreutz kom fram till i sin undersökning av mellanstadieelevers texter (Hallencreutz 2002:102). Hon upptäckte att substantiv sårskrivdes mer än förväntat. En ordklass som sällan sårskrivdes i det material Hallencreutz undersökte var verben (Hallencreutz 2002:102). Detta stämmer även överens med mitt material där endast tre förekomster av sårskrivna verb hittades. Två av dessa verb är particip; *ihjäl skjuten* och *ner slagen* medan det tredje står i preteritum, *stor trivdes*.

Vad gäller sammanskrivningarna är det mestadels prepositionsuttryck som dominerar den felaktiga hopskrivningen, vilket även detta stämmer överens med de resultat Hallencreutz kom fram till i sin undersökning (Hallencreutz 2002:102) och också vad Rogström behandlar i sin artikel (Rogström 1997). Uttrycket *hejdå* förekommer på ett par ställen i mitt material och det är även ett av de uttryck som Hallencreutz skriver är mer eller mindre flitigt hopskrivet i elevtexter (Hallencreutz 2002:109). Två av de felaktiga hopskrivningarna i mitt material är *ensamståendemamma* och *världensbefolkning*, vilka antagligen är rena slarvfel då jag inte kan hitta några andra förklaringar. Dessa är även de enda hopskrivningarna av substantiv. I övrigt är det som sagt prepositionsuttryck som står för de felaktiga sammanskrivningarna och det är mestadels prepositionsuttryck som inleds med prepositionerna *i* eller *till*.

4.3.2. Egna ord

Totalt finns det 18 förekomster inom kategorin *egna ord* vilket gör den till en av de minsta kategorierna i mitt material. Flest förekomster finns i de uppsatser med betyget MVG. Detta kan bero på att dessa texter är längre men det kan också ha sin orsak i att dessa elever är tryggare i sitt språk och känner sig friare att experimentera. Fyra exempel på när eleverna använt ett egenhändigt komponerat ord följer nedan som exempel (1)-(4).

1. En familj som håller tillsammans utan att begå några klagomål eller *otrogenhet*. (35/F/MVG)
2. Det är så svårt att bara sitta här och tänka på detta, för detta var en riktig *plågning*. (35/F/MVG)

3. Denna *oförlömtbara*, svindlande och betydelsefulla händelse fick mig att förstå. (38/F/MVG)
4. Men jag kommer inte att likna den personen eftersom *konstruktionerna* kommer inte att se likadana ut på mig. (34/F/MVG)

Exemplen liknar varandra i den mån att de alla påminner om det korrekta ordet. I exempel (1) har eleven troligen menat att skriva *otrohet* men haft verbet *vara otrogen* i tankarna och därför har sammansättningen blivit fel. I exempel (2) skulle det korrekta ordet nog vara *plåga*. Den felaktiga avledningen *-ning* kommer antagligen ifrån att många ord bildas på detta sätt och eleven har antagit att samma regel gäller för ordet *plåga*. I exempel (3) skulle det korrekta ordet vara *oförlömliga*. Även här har eleven använt en avledning som är vanlig i många andra kombinationer men inte korrekt just här. Vad gäller exempel (4) är det antagligen så att det brister i elevens lexikaliska kunskaper och det sker därför en förväxling mellan *kontur* och *konstruktion* eller *konstruera*.

Mitt antagande innan jag läste igenom alla texter var att det skulle förekomma ett större antal ord som var influerade av främmande språk. Detta har jag dock inte hittat så många exempel på. Det förekommer två ord som man kan se är direktlån från engelskan; *fake* (i betydelsen 'oäkta') och *shit* (engelsk svordom). Utöver dessa förekommer ordet *kusse* som jag tror är av arabiskt ursprung och betyder 'tjej'. Detta resultat är förvånande då det ofta diskuteras hur mycket engelska ord som förekommer i svenskan och speciellt i ungdomars språk. Med tanke på att texterna i mitt material är skrivna av andraspråkselever hade jag förväntat mig en större andel lånord från engelska och andra språk.

4.4. Grammatiska fel

Det finns 114 förekomster av fel under den kategori som jag har valt att kalla för grammatiska fel. Inom denna kategori återfinns de stavfel som kan kopplas till elevens grammatiska svårigheter som t.ex. oregelbundna verb i preteritum som böjs som regelbundna som exempelvis *säljde* och *dödde*.

TABELL 6. Sammanställning av grammatiska fel fördelade på respektive kategori och betyg.

	IG	G	VG	MVG
Övrig böjning	5	3	2	1
Kongruens	20	16	10	15
De/dem	1	10	0	31
Totalt	26	29	12	47
Fel/sida	1	0,8	0,2	0,7

4.4.1. Kongruens

Inom kategorin kongruens återfinns de flesta av de fel som rör grammatiken. Denna kategori står för 54 % av det totala antalet fel inom de grammatiska felen. Nedan följer ett urval över felen i denna kategori.

ett *arabisk* land

hon var *duktigt*

de blev *kär* i varandra

varje sekund är *viktigt*

är familjen så *viktigt*

mycket saker som är *livsviktigt*

den livet

det skulle vara *oliklig* [olyckligt]

Av de fel som rör kongruens står flickorna för 64 % av förekomsterna (38 av 59 fel). Vad gäller de olika betygskategorierna finns 34 % av felen i uppsatser med betyget IG, 27 % i uppsatser med betyget G, 14 % i uppsatser med betyget VG och 25 % i uppsatser med betyget MVG.

Felen inom denna kategori är mer utpräglat grammatiska men jag har ändå valt att ta med dem då de drabbar stavningen av de enskilda orden. Det absolut vanligast felet inom kategorin kongruens är tillägg eller utelämnande av finalt *-t* som man kan se i exemplen ovan och dessa fel står för 45 % av det totala antalet fel inom denna kategori. Övriga fel är utelämnande av finalt *-a* och tillägg av ändelser som t.ex. pluraländelser när det korrekta är singular.

4.4.2. Övrig böjning

Kategorin böjning är den minsta underkategorin inom de grammatiska stavfelen och står för 9 % av felen i denna kategori. Alla exempel inom denna kategori listas nedan.

lagde	stigde
säljde	sjungde
behålde	böt [bytte]
dödde	hållit
skickde	gådde
fallde	

Som man kan se finns det bara 11 förekomster inom denna kategori. Av dessa återfinns fem stycken i uppsatser med betyget IG, tre stycken i uppsatser med betyget G, två stycken i uppsatser med betyget VG och endast en förekomst fanns i uppsatser med betyget MVG. Eftersom det är stavfel jag undersöker har jag bortsett från grammatiska fel som rör tempus när resultatet ändå har blivit en existerande verbform som t.ex. när eleven har skrivit *Det fanns en tjej som heter Najwa*.

Eftersom felen inom denna kategori är så pass få kommer jag inte att diskutera dem mer ingående. Det är uppenbart att dessa fel är kopplade till elevens bristande grammatiska kunskaper och handlar inte så mycket om ortografi. I alla fall utom ett, *behålde*, är stavfelen inom denna kategori dessutom fonetiskt acceptabla och hade exempelvis *sälja* varit ett verb med regelbunden böjning hade stavningen *säljde* antagligen varit korrekt.

4.4.3. De/dem

Kategorin de/dem utgör den näst största kategorin inom de grammatiska felen och står för 37 % av det totala antalet fel. De flesta fall (27 av 42) består av att eleven har skrivit *dem* istället för *de*. I 15 fall har eleven skrivit *de* istället för *dem*. 73 % av förekomsterna inom denna kategori återfinns i uppsatser med betyget MVG. Orsaken till att flest fel görs i uppsatser med det högsta betyget kan vara att dessa elever är de som har kommit längst i sin andraspråksutveckling och därför också börjar försöka skilja subjektformen *de* från objektformen *dem* och inte använder den talspråkliga formen *dom*. Felet kan även bero på att eleverna gör en hyperkorrektur av sin stavning då de är medvetna om

att detta är ett fel de brukar göra och därför övergeneraliserar regeln genom att alltid använda *dem* eller att alltid använda *de*.

5. Avslutande diskussion

Det övergripande syftet med denna undersökning var att, utifrån 43 nationella prov i Svenska som andraspråk skrivna av elever i åk 9, se hur vanligt förekommande fel rörande ortografi är. Vidare har jag även tittat på vilka typer av ortografiska fel som är vanligast förekommande i materialet. Jag har delat in dessa i tre huvudkategorier; *ortografi*, *ordbildning* och *grammatiska fel*. Därefter har jag delat in de tre huvudkategorierna i underkategorier. De ortografiska felen är indelade i underkategorierna *dubbelteckning*, *omkastning*, *tillägg eller utelämnande av bokstav*, *felaktig vokal*, *felaktig konsonant* och *övrigt*. Ordbildningsfelen är indelade i *felaktig sär- eller sammanskrivning* och *egna ord*. Stavfel som rör brist på grammatiska kunskaper är indelade i tre underkategorier; *kongruens*, *övrig böjning* och *deldem*.

Vad gäller de ortografiska felen är det underkategorin *tillägg eller utelämnande av bokstav* som står för de flesta förekomsterna med 37 % av det totala antalet ortografiska fel. Det är även denna kategori som innehåller den största andelen slarvfel vilket betyder att många av dessa fel förmodligen kunde ha undvikits om eleven gjort en noggrannare genomläsning av texten. Vanligast är det att eleven utelämnar en eller flera bokstäver i ett ord. Endast 15 % av felen i denna kategori består av att eleven har lagt till en eller flera bokstäver i ordet. De fel som rör reduktioner i ord kan oftast härröras till elevens svårigheter att skilja talspråksnormen från skriftspråksnormen. I de flesta fall är det finala bokstäver som utelämnas i orden och vanligast är detta i orden *det*, *var* och *jag*. Utöver dessa ord är det vanligt med utelämning av preteritumändelsen *-de*. En möjlig förklaring, förutom att skriftspråket är påverkat av talspråket kan vara influenser från det språk elever använder när de skriver sms eller chattar på Internet. Dock tror jag att talspråket har större inverkan då sms- och chatspråket är än mer reducerat.

Den näst största underkategorin inom de ortografiska felen är *felaktig dubbel- eller enkelteckning av konsonant*. Enligt Melin är dubbelteckningsfel det vanligast stavfelet i elevtexter och ett stavfel som

också följer med högt upp i skolåren (Melin 1989:152). Att dubbelteckningsfel är så pass vanligt beror på att stavningskonventionerna beträffande dubbel och enkel konsonant är komplicerade och innehåller en stor mängd undantag (Melin 1989:152). I det material jag har undersökt kan man se att många av de dubbelteckningsfel eleverna gör förmodligen beror på hyperkorrektion. Hyperkorrektion uppstår då eleven har blivit medveten om vilka fel de brukar begå och kompenserar sig själva genom att överanvända vissa stavningsregler. Detta kan leda till att eleven dubbeltecknar även då detta inte är korrekt (Melin 1989:152). Enligt Nauc ler kan dock detta sätt att  vergeneralisera en stavningsregel anses som ett tecken på utveckling (Nauc ler 1989:198).

De flesta av stavfelen både inom kategorin *dubbelteckning* och inom kategorin *tillägg eller utelämnande av bokstav*  r ljudenliga fel som när eleven stavar *kände* med två *n* eller när *pengarna* stavas utan *r*. Det räcker alltså inte att ha gjort en korrekt fonetisk analys av ett ord för att bli en bra stavare utan man måste även ha kunskaper om svenskans fonologi, morfologi och lexikon (Nauc ler 1989:202). Antalet fonetiskt oacceptabla fel minskar ju högre upp i årskurserna man kommer och den elev som fortfarande g r dubbelteckningsfel på gymnasiet g r det eftersom han/hon förlitar sig alltför mycket på den fonetiska analysen av ordet (Nauc ler 1989:215). Nauc ler menar att de elever som blir de bästa stavarna  r de som "insett att skriften inte är nedskrivet tal" och "har upptäckt vilka stavningskonventionerna  r" (Nauc ler 1989:215). Med utgångspunkt i detta resonemang föreslår hon att man som lärare, istället för att be eleverna att skriva ordet som det låter, l r dem upptäcka system och logik i stavningen. Som lärare b r man veta vilka fonologiska och morfologiska konventioner som brukar ge upphov till de flesta stavfel.  r man medveten om vilka dessa  r bör man ta upp dem med sina elever och ge dem språkliga förklaringar för att på så sätt hjälpa sina elever att bli bättre stavare (Nauc ler 1989:215).

Nauc ler redovisar i sin artikel en undersökning där hon jämför en grupp normalspr kiga barn med en annan grupp som hon kallar för språkstörda barn. Något som är intressant att notera om man jämför resultatet från Nauc lers undersökning med min egen  r att i gruppen med normalspr kiga barn  r dubbelteckningsfel det i särklass vanligaste stavfelet (Nauc ler 1989:211). Detta stämmer även överens med Melins undersökning (Melin 1989:152). I den gruppen Nauc ler kallar för språkstörda barn  r det däremot utelämnade bokstäver som  r den vanligaste feltypen (Nauc ler 1989:211). Detta stämmer överens med det resultat jag har från mitt material där utelämnade bokstäver står för över

en tredjedel av det totala antalet fel. Även i Anderssons material där hon jämfört andraspråkselever med elever med svenska som modersmål har andraspråkseleverna fler förekomster av tillägg eller utelämnande av bokstav (Andersson 2002:29).

Naoclérs grupp med språkstörda barn gör ett större antal fonetiskt oacceptabla fel än de normalspråkiga barnen (Naoclér 1989:211). Då jag inte har någon jämförelsegrupp i mitt material är det svårt för mig att se om fonetiskt oacceptabla stavfel är vanligare hos andraspråkselever än hos elever med svenska som modersmål. Dock är det ett förvånansvärt stort antal ljudstridiga fel av typen *koma* [komma], *grätt* [grät], *julfton* [julafton] och *gåra* [göra] i det material jag har undersökt och man kan tänka sig att denna typ av stavfel är mindre vanlig i elevtexter skrivna av elever med svenska som modersmål. Naoclér förklarar att de stavfel som duktiga stavare gör beror på okunnighet om stavningskonventioner och inte om brister i den fonologiska analysen medan sämre stavares fel i större grad handlar om svårigheter att handskas med ordens ljudsegment (Naoclér 1989:211). Om man har detta i åtanke då man undervisar andraspråkselever kanske man kan tänka på att lägga upp sin stavningsundervisning så att man lägger ner tid både på att hjälpa eleverna att förstå vilka bokstäver som motsvarar vilka ljud samt på att reda ut de fonologiska och morfologiska konventioner som man vet ofta orsakar problem.

Något som är intressant att notera med mitt resultat är att flickor står för den absolut största andelen fel. Totalt har flickorna 582 felförekomster mot pojkarnas 386. Flickorna har dock skrivit längre texter så räknar man ut antal fel per sida blir skillnaden inte lika stor. Flickorna har då gjort 5,4 fel/sidan medan pojkarna har gjort 4,8 fel/sida. Det är dock en allmänt spridd uppfattning att flickor är bättre stavare än pojkar (Andersson 2002:26) och därför är mitt resultat värt att notera. Andersson hänvisar till andra undersökningar där resultatet visat att flickor stavar bättre än pojkar. I hennes egen undersökning, liksom min, tyder resultatet däremot på det motsatta (Andersson 2002:26). Hon menar att en tänkbar förklaring kan vara att det är hennes begränsade material som gör att siffrorna är omvända och att det har råkat bli så att hon har fått ett antal texter skrivna av pojkar som är mycket goda stavare medan flicktexterna är skrivna av elever som inte behärskar stavningen lika bra (Andersson 2002:27). Det kan givetvis även vara så i mitt material. Det är svårt att dra några absoluta slutsatser från ett material som ändå får räknas som förhållandevis begränsat.

Trots att kursplanen i Svenska som andraspråk för åk 9 inte uttryckligen nämner stavning som en viktig del av undervisningen tror

jag att det som lärare är viktigt att inte förbise denna del. Innehåller en text många stavfel påverkar detta såväl förståelsen som bedömningen av texten. Jag tror att det kan vara svårt för en utomstående läsare att bortse från en bristfällig stavning och försöka att bara se till innehållet i texten. Skolan skall möta alla elever på ett individuellt plan och hjälpa var och en att utvecklas på bästa möjliga sätt. För att andraspråkselever skall ha samma utgångspunkt och samma möjligheter som elever med svenska som modersmål bör man i sin undervisning lägga tid på stavning. En text med många stavfel bedöms efter detta och författaren bedöms efter texten. Att kunna stava rätt handlar om att behärska en rad olika konventioner och är en process som tar olika lång tid för varje elev. Om eleven inte har svenska som modersmål får man räkna med att processen kan ta längre tid. Liksom med all annan undervisning handlar stavningsundervisningen om att läraren måste se vad felet beror på och därefter försöka hjälpa eleverna att förstå de stavningskonventioner som finns i svenskan.

Referenser

- Andersson, Anders-Börje & Tingbjörn, Gunnar 1981. *Invandrarbarnen och tvåspråkigheten*. Utbildningsforskning FoU rapport 40. Stockholm: Liber.
- Andersson, Helena 2002. *Svenska som första och andraspråk – en jämförande studie av texter från skolår 9*. FUMS rapport 208. Svenska i utveckling nr 18. Uppsala universitet: Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk.
- Hallencreutz, Katharina 2002. Särskrivningar och andra skrivningar - nu och då. I: Garne, Birgitta (red) *Språk på väg – om elevers språk och skolans möjligheter*. S. 101-112. Uppsala: Hallgren och Fallgren Studieförlag AB.
- Malmgren, Sven-Göran 1994. *Svensk lexikologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Melin, Lars 1989. Läs- och skrivsvårigheter. I: Melin, Lars & Lange, Sven (red) *Läsning*. Lund: Studentlitteratur.
- Naucér, Kerstin 1989. Hur utvecklas stavningsförmågan under skoltiden? I: Sandqvist, Carin & Teleman, Ulf (red) *Språkutveckling under skoltiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Rogström, Lena 1997. Särskrivet i går, ihopskrivet idag?. I: Andersson, Anders-Börje, Enström, Ingegerd, Källström, Roger och Naucér, Kerstin (utg.) *Svenska som andraspråk och andra språk. Festskrift till Gunnar Tingbjörn*. S. 369-377. Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket.
- Skolverket*, 16 mars 2007, Kursplaner för Svenska som andraspråk åk 9. Hämtat från <http://www.skolverket.se>.
- Språkbanken vid Göteborgs universitet*. Hämtat från <http://www.spraakbanken.gu.se>.
- Svenska Akademiens Ordlista utgiven av Svenska Akademien 2006*, 13 uppl. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden 2000*. Stockholm: Liber AB.